

Exit-indsatser for rockere og bandemedlemmer

En kortlægning af tiltag under rammemodellen

**MARIA LIBAK PEDERSEN
JUSTITSMINISTERIETS FORSKNINGSKONTOR
APRIL 2014**

ISBN: 978-87-92760-64-7

RESUMÉ

Denne rapport omhandler en kortlægning af exit-indsatser for rockere og bandemedlemmer, der ønsker at forlade deres kriminelle miljø. Baggrunden er, at regeringen i 2011 lancerede en national rammemodel – 'En Vej Ud!' – for myndighedernes koordinering af sådanne indsatser. Det er exit-medarbejdernes erfaringer med implementeringen og indholdet af de indsatser, som er relateret til denne rammemodel, der her beskrives. Der skal senere gennemføres en egentlig evaluering af tiltagernes effekt i forhold til kriminalitet og fortsat kontakt med rocker/bandemiljøet.

Kortlægningen er baseret på skriftligt materiale vedrørende myndighedernes exit-indsatser og på interview med samtlige centrale exit-medarbejdere i de lokale exit-enheder i politikredsene og i Direktoratet for Kriminalforsorgen samt på interview med exit-medarbejderne i fem kommuner i forskellige politikredse. Disse kommuner er udvalgt, fordi de enten har erfaring med mange sager og/eller arbejder med særlige exit-tiltag. Herudover er exit-indsatserne drøftet med Rigspolitiets exit-sekretariat og med personer, der enten har forladt en kriminel gruppering, eller som ønsker at gøre det.

Det skal indledningsvis nævnes, at dét at hjælpe rockere og bandemedlemmer til at forlade deres kriminelle miljø er en ny metode til bekæmpelse af kriminalitet. Kortlægningen vedrører således en ganske ny form for indsats og nye arbejdsformer, der stadig er under udvikling. Indsatsen vedrører endvidere en særlig målgruppe, der ikke mindst på grund af sikkerhedsmæssige problemstillinger kræver meget hurtig hjælp. De har samme behov som andre for hjælp til bolig, forsørgelse m.v., men de har dog ofte behov for at få det hurtigere, hvilket gør myndighedssamarbejdet omkring exit særligt svært.

Kortlægningen af exit-indsatser for rockere og bandemedlemmer i politikredsene viser:

- At der med undtagelse af Bornholm, hvor der ikke er nogen rocker/bandegrupperinger, er etableret lokale exit-enheder i samtlige politikredse.
- At indsatsen i fire politikredse alene omfatter rockere og bandemedlemmer, mens målgruppen i de øvrige er udvidet til også at omfatte personer tæt på miljøerne.
- At exit-deltagernes behov er meget forskellige, da nogle er næsten selvhjulpne, mens andre har brug for intensiv psykologbehandling og markante sikkerhedsforanstaltninger.
- At deltagernes motivation for at få hjælp kan være meget kortvarig, og at det bl.a. derfor er vigtigt, at myndighederne kan handle hurtigt i sagerne.
- At myndighedssamarbejdet vanskeliggøres af, at der ikke altid er enighed om ansvarsfordelingen og om økonomi, men at det er afgørende for indsatsen, at den er baseret på et samarbejde.
- At det er vigtigt, at myndighedernes frontmedarbejdere ved, hvad exit er, og hvem af deres kollegaer, de skal kontakte, når de får en henvendelse fra en borger, der ønsker at indgå.

- At det er nødvendigt, at medarbejderne har viljen og evnen til at finde alternative løsninger, da de gængse arbejdsgange ikke altid er til, at exit-indsatsen kan lade sig gøre.
- At det fremmer indsatsen at have mange sager, så de involverede myndigheder oparbejder en vis ekspertise i håndteringen af dem.
- At det hæmmer indsatsen, hvis det hver gang er nye kommunale medarbejdere, der skal behandle sagerne, og hvis de ikke har beslutningskompetence.
- At der er store lokale forskelle i myndighedernes organisering og fokus på exit, således at rockere og bandemedlemmer ikke har samme muligheder for at indgå.
- At sådanne forskelle kan gøre det vanskeligt at relokalisere personer i exit, der af sikkerhedsmæssige årsager og risikoen for tilbagefald ikke kan opholde sig i nærheden af deres tidligere miljø.
- At der er behov for fælles metodeudvikling, så politikredsene og kommunerne ikke hver især udvikler et lukket system, som andre kan have vanskeligt ved at navigere i.
- At der er behov for at tydeliggøre succeskriterierne, så alle parter er enige om, hvad det er, exit-indsatsen skal kunne, herunder hvem der skal kunne indgå i den.

Kortlægningen af exit-indsatsen for rockere og bandemedlemmer i kriminalforsorgen viser:

- At indsatsen er målrettet rockere og bandemedlemmer i kriminalforsorgens institutioner.
- At formålet er at støtte dem i deres beslutning om at forlade miljøerne ved at give mulighed for en normaliseret afsoning samt et målrettet, individuelt mentorforløb.
- At varetægtsfængslings- eller afsoningsperioden er et godt tidspunkt at introducere exit til rockere og bandemedlemmer på, da de da er særligt motiverede.
- At det er en udfordring at finde egnede fængselspladser til klienter i exit, da det i forvejen er vanskeligt at placere indsatte ud fra sikkerhedshensyn og på grund af højt belæg.
- At det derfor er svært at tage hensyn til nærhedsprincippet, selv om nærhed til familien kan være vigtigt for at fastholde klienterne i beslutningen om at ændre deres liv.
- At deltagerne ofte har behov for støtte og hjælp til at ændre adfærd i fængslerne, da adfærdsændringen betyder, at de skal 'afvæbne' sig over for de andre indsatte.
- At kriminalforsorgen koordinerer myndighedssamarbejdet i exit-indsatsen, mens klienterne opholder sig i deres institutioner, men at det efter endt afsoning er op til de lokale exit-enheder i politikredsene at fortsætte.
- At kriminalforsorgen og de lokale exit-enheder ikke i alle tilfælde er enige om klienternes egnethed m.v., hvilket betyder, at en person i exit under afsoning ikke nødvendigvis kan indgå i exit på fri fod og vice versa.

Samlet viser kortlægningen, at arbejdet med exit er særligt vanskeligt og krævende, men at der er mange meget engagerede exit-medarbejdere, og at disse hos både politi, kommuner og kriminalforsorg langt hen ad vejen er i stand til at finde løsninger.

Rapporten indeholder desuden en kortlægning af exit-indsatser for rockere og bandemedlemmer i de øvrige nordiske lande. Denne er baseret på skriftligt materiale. Af kortlægningen fremgår, at myndighederne i de andre lande ikke har en fælles national strategi specifikt for exit-indsatser, men at der i Sverige og i Norge findes forskellige lokale initiativer, der bl.a. via et koordineret myndighedssamarbejde skal gøre det muligt for medlemmer af kriminelle grupperinger at få støtte og hjælp til at forlade grupperingerne. Herudover har Politidirektoratet og Kommunesektorens Organisation (KS) i Norge udarbejdet en vejledning til politi og kommuner om bekæmpelse af kriminelle motorcykelklubber.

I Göteborg samarbejder en lang række myndigheder om en koordineret exit-indsats, og erfaringerne svarer i høj grad til dem, der fremhæves i den mere minutøse gennemgang af de danske indsatser. På baggrund af erfaringerne fra både Sverige og Norge anbefales brugen af mentorer eller lignende, som kan støtte og motivere afhopperne og bistå dem i deres kontakt til myndighederne. Generelt har begge lande gode erfaringer med mentorer, der har en fortid i kriminelle miljøer. De bør dog være tilknyttet en institution, så kvaliteten af deres arbejde kan sikres.

I Finland og Island er der ingen formelle exit-indsatser for medlemmer af kriminelle grupperinger, da problemerne med sådanne grupperinger er begrænsede i disse lande.

INDHOLD

Resumé.....	2
1. Indledning	7
2. Data og metode	7
3. Exit-indsatser i politikredsene.....	8
3.1. Lokale exit-enheder	8
3.2. Målgruppen for exit.....	9
3.3. Visitation og egnethedsvurdering.....	10
3.4. Samarbejdsaftale om exit	11
3.5. Beskrivelse af indsatserne	12
4. Exit-indsatser i kriminalforsorgen	13
4.1. Målgruppe	13
4.2. Visitation og egnethedsvurdering.....	14
4.3. Samarbejdsaftale om exit	14
4.4. Beskrivelse af indsatserne	15
4.5. Koordinering med de lokale exit-enheder	16
5. Erfaringer fra exit-indsatserne	17
5.1. Diskussion om målgruppen	17
5.2. Proaktiv eller reaktiv tilgang	18
5.3. Samarbejdet mellem myndigheder	19
5.3.1. <i>Ansvar, ejerskab og kultur</i>	19
5.3.2. <i>'Smidige løsninger i et usmidigt system'</i>	20
5.3.3. <i>Personafhængige løsninger</i>	22
5.3.4. <i>Relokalisering og overdragelse af sager</i>	23
5.4. Generelt om håndteringen af exit-sager	25
5.4.1. <i>Medarbejdernes indstilling til exit</i>	25
5.4.2. <i>Organisering af exit-indsatserne</i>	26
5.4.3. <i>National koordinering og information</i>	27
6. Exit-indsatser i de øvrige nordiske lande	28

6.1. Sverige.....	28
6.2. Norge	30
6.3. Finland.....	31
6.4. Island	32
Litteratur.....	33

1. INDLEDNING

Den 13. april 2011 lancerede den daværende danske regering en rammemodel for myndighedernes koordinering af indsatser for rockere og bandemedlemmer, der ønsker at forlade deres kriminelle miljø (Justitsministeriet 2011). Af rammemodellen fremgår det:

Hvis man er kommet på afveje og endt som medlem i en bande- eller rocker-gruppering, men er motiveret for et liv uden for miljøet og uden kriminalitet, så skal samfundet kunne tilbyde en vej ud (s. 3).

At hjælpe rockere og bandemedlemmer til at forlade deres kriminelle miljø er en relativ ny metode til bekæmpelse af kriminalitet, og der foreligger endnu kun ganske få erfaringer på området. Det betyder også, at der hverken nationalt eller internationalt foreligger videnskabelig evidens for, hvilke metoder der er virksomme på dette område. Det er derimod veldokumenteret, at medlemskab af en kriminel gruppering fremmer den individuelle kriminalitetsfrekvens, mens frekvensen falder ved medlemskabets ophør (Bendixen et al. 2006; Bjerk 2009; Esbensen & Huizinga 1993; Gordon et al. 2004; Klement et al. 2010; Krohn & Thornberry 2008; Melde & Esbensen 2012; Sweeten et al. 2012). Ud fra en kriminalpræventiv betragtning er det derfor vigtigt at søge at støtte og hjælpe medlemmer af kriminelle grupperinger til at forlade miljøerne.

For at få mere viden om, hvilke exit-tiltag der eksisterer, og for på længere sigt at sikre indblik i tiltagenes effekt, har Justitsministeriets Forskningskontor gennemført en kortlægning af exit-indsatser for rockere og bandemedlemmer i de nordiske lande. Det er den kortlægning, rapport omhandler.¹

Nordisk Ministerråd har bevilget midler til kortlægningen.

2. DATA OG METODE

Med henblik på at kortlægge de danske myndigheders exit-indsatser for rockere og bandemedlemmer er der fra oktober 2013 til februar 2014 gennemført interview med de lokale exit-enheder i politikredsene, med Direktoratet for Kriminalforsorgen og med fem kommuner fra fem forskellige politikredse. De fem kommuner er valgt ud fra, at de enten har erfaring med mange sager og/eller har særlige exit-tiltag, som det kan være af interesse at få belyst. Implementeringen og udviklingen af exit-indsatserne i politikredsene er herudover drøftet med Rigspolitiets Nationale Efterforskningscenter (NEC) og Nationale Forebyggelsescenter (NFC). Der er indhentet diverse skrivelser og vej-

¹ Rapporten bliver fulgt op af flere rapporter vedrørende evaluering af den danske rammemodel for exit-indsatser.

ledninger m.v. angående exit, og sammen med interviewene udgør dette materialet bag kortlægningen af exit-indsatserne i Danmark.²

Til at kortlægge exit-indsatserne for rockere og bandemedlemmer i de øvrige nordiske lande er der indhentet skriftligt materiale fra landene. Der er taget kontakt til relevante myndighedspersoner og til de nordiske forskere, der beskæftiger sig med kriminelle grupperinger. Via Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi er der informeret om kortlægningen og anmodet om bidrag hertil.

I forbindelse med en anden, igangværende undersøgelse er der gennemført interview med 15 rockere/bandemedlemmer, der enten har forladt deres gruppering, eller som ønsker at gøre det. To af disse interview handler specifikt om exit, da personerne indgår i kriminalforsorgens exit-indsats, mens exit fra miljøerne er et ud af flere temaer i de øvrige interview. I rapporten inddrages en mindre del af dette interviewmateriale, mens en analyse af hele interviewmaterialet forventes klar medio 2014.

3. EXIT-INDSATSER I POLITIKREDSENE

3.1. Lokale exit-enheder

Et centralt element i rammemodellen er etableringen af lokale exit-enheder i politikredsene efter behov og i samråd med det lokale kredsråd, hvor politidirektøren og borgmestrene fra kommunerne i den pågældende politikreds er repræsenteret. Det fremgår, at exit-enhederne i samarbejde med Rigspolitiet har til opgave dels at vurdere, om de identificerede rocker/bandemedlemmer er villige og egnede til at indgå i exit, jf. afsnit 3.3., og dels at koordinere og følge op på konkrete exit-forløb.

Med undtagelse af Bornholm, hvor der ikke er nogen rocker/bandegrupperinger, er der etableret lokale exit-enheder i samtlige politikredse. De fleste exit-enheder dækker en hel politikreds, dvs. at politiet, de relevante kommuner og kriminalforsorgen i frihed (KiF) almindeligvis er repræsenteret.³ For eksempel består exit-enheden i Nordjyllands politikreds af en medarbejder fra politiet, en fra kriminalforsorgen og to fra Aalborg kommune fra henholdsvis Jobcenteret og Socialcenteret. Det er Aalborg kommune, der har sekretariatsfunktionen, men der er udpeget exit-kontaktpersoner i de øvrige kommuner, som kan inddrages ad hoc. Et andet eksempel findes i Østjyllands politikreds, hvor exit-indsatsen er forankret hos politiet, der har en medarbejder fra socialforvaltningen ansat til

² Foruden de formelle exit-indsatser tilbyder en række private aktører hjælp til personer, der ønsker at forlade rocker/bandemiljøerne. Rapporten indeholder ikke en oversigt over disse, men der er i forbindelse med kortlægningen indhentet oplysninger om relevante tilbud.

³ Politiets medarbejdere i de lokale exit-enheder er typisk fra de kriminalpræventive afdelinger, men der er forskel på, i hvilket samarbejdsforum exit diskuteres, og i hvor høj grad der samarbejdes med SSP og med dem, der står for indsatsen i de særligt udsatte boligområder. De kommunale medarbejdere har – eller bør ifølge samtlige informanter fra politiet have – beslutningskompetence, så det er muligt at handle hurtigt i sager, hvor det kræves, og det nævnes i flere tilfælde, at det er en fordel, hvis de har kendskab til God Løsladelse eller andre samarbejdsaftaler mellem kriminalforsorgen og kommunerne.

bl.a. at vejlede om mulighederne for, at en person i exit kan få støtte og hjælp via det kommunale system. Endvidere er der organiseret netværksgrupper lokalt i kommunerne, og kriminalforsorgen samt Told og Skat er samarbejdspartnere. I Midt- og Vestjyllands Politi har politiets exit-koordinator foruden en kontaktperson i hver kommune en kontaktperson på lokalpolitistationerne, mens exit-enheden i Syd- og Sønderjyllands Politi udover en repræsentant fra politiet, Jobcenteret og kriminalforsorgen inkluderer en SSP-medarbejder og en misbrugskonsulent. Sådan fortsætter variationen i myndighedernes organisering i de lokale exit-enheder mellem politikredsene, og det er derfor vanskeligt at give en samlet beskrivelse af enhederne.

Det sker også, at samarbejdet omkring exit-indsatserne er organiseret forskelligt fra kommune til kommune inden for samme politikreds. For eksempel er der i samtlige kommunerne under Københavns Vestegns Politi udpeget exit-koordinatorer, og myndighedssamarbejdet omkring exit kan derfor varierer mellem kommunerne, men der lægges i alle tilfælde vægt på, at indsatsen skal være netværksbaseret, dvs. hvile på myndighederne samarbejde. I Nordsjælland har kommunerne og politiet forskellige definitioner af målgruppen for exit, og de samarbejder som regel kun i sager med registrerede rockere og bandemedlemmer, jf. afsnit 3.2. Det er således op til kommunerne at hjælpe de personer, der er tæt på miljøerne, men som endnu ikke er medlemmer, evt. i forbindelse med den almindelige sociale indsats, kommunerne ofte har over for denne persongruppe. I København er exit-indsatsen også opdelt, idet Enheden for Kriminalpræventive Programmer (EKP) i Københavns kommune har deres eget exit-program for kriminelle eller kriminalitetstruede unge med tilknytning til en bande eller en lignende gruppering.

At de lokale exit-enheder i politikredsene er organiseret forskelligt skal ses i sammenhæng med, at rocker/bandegrupperinger især er udbredte nogle steder i landet – i og omkring storbyerne – og at der derfor er forskel på politikredsene og kommunernes behov.

3.2. Målgruppen for exit

Rammemodellen er målrettet personer, der er registreret som tilknyttet en rocker- eller bandegruppering i Politiets Efterforskningsstøtte Database (PED). Tidligere var det Rigspolitiets Nationale Efterforskningscenter (NEC) og politikredsene, der registrerede disse personer, men i dag er fordelingen ophævet, og registreringen sker i alle tilfælde lokalt i politikredsene. I januar 2014 var der registreret 1.759 rocker/bandemedlemmer i Danmark.

Målgruppen for exit-indsatserne begrænser sig således som udgangspunkt til at omfatte en snæver kreds af dem, der antages at være allermest involveret i kriminelle grupperinger i Danmark. I fire politikredse tilbyder politiet kun exit til disse personer, mens politiet i de resterende kredse har udvidet målgruppen, så deres exit-indsatser også inkluderer personer, der ikke er registreret i PED.

Med hensyn til de ikke-registrerede personer i exit er der hovedsageligt tale om de såkaldte boblere, dvs. personer, der endnu ikke er medlemmer af en rocker- eller bandegruppering, men som ifølge politiets oplysninger er på vej til at blive det. Det kan være personer, der hjælper grupperingerne med salg af stoffer, vagtopgaver, transporter m.v. Af rammemodellen fremgår, at boblerne kan have behov for støtte og hjælp til at fjerne sig fra rocker/bandemiljøerne, men at tilbud til denne gruppe er forankret i det almindelige kriminalitetsforebyggende arbejde. I efteråret 2013 præsenterede Regeringen imidlertid en ny bandepakke, 'Fast greb om banderne', hvori der bl.a. stilles forslag om en pulje til finansiering af særlige exit-tiltag, herunder til psykologiske tests af ikke-registrerede personer med henblik på indgåelse af en exit-aftale med disse personer (Lovforslag 112, Folketinget 2013-14). Lovforslaget er i skrivende stund under behandling. Herudover pågår der aktuelt drøftelser mellem bl.a. Rigspolitiet, Kommunernes Landsforening og Direktoratet for Kriminalforsorgen om en eventuel udvidelse af målgruppen for exit-indsatser under rammemodellen.

3.3. Visitation og egnethedsvurdering

Det er helt afgørende for exit-indsatserne, at de personer, der indgår, reelt ønsker at forlade deres kriminelle miljø, og at de er i stand til at være i et exit-forløb. Derfor sker der en grundig screening vedrørende motivation og egnethed inden indgåelse af en eventuel samarbejdsaftale om exit.

Det er en psykolog fra Rigspolitiet, der foretager screeningen af kandidaterne, hvis de er registreret som rockere eller bandemedlemmer i PED, og hvis den lokale exit-enhed anser det for nødvendigt. De fleste politikredse gør kun brug af psykologen i særligt vanskelige sager, f.eks. hvis der opstår tvivlsspørgsmål om den pågældendes psykologiske tilstand. I de øvrige sager foretages egnethedsvurderingen af den lokale exit-enhed ud fra en visitationssamtale og myndighedernes fælles kendskab til vedkommende. Det er forskelligt fra politikreds til politikreds, hvilken myndighed der foretager visitationssamtalen, og der kan endvidere være variation mellem kommunerne i de enkelte politikredse.

Hos for eksempel Østjyllands Politi visiteres exit-kandidaterne via politiet, hvor et team på fire medarbejdere laver en realitetsvurdering af kandidaternes involvering i organiseret kriminalitet, trusselsniveauet og motivationen for exit. I teamet er der repræsenteret ledelseskompentence, viden om forebyggelse og indsigt i organiseret kriminalitet. Det er politiet, der foretager vurderingen af kriminaliteten og trusselsniveauet, mens politiet og kommunen i samarbejde undersøger motivation og forventninger til exit-indsatsen og den nye livsstil, som indsatsen medfører. Andre steder, f.eks. inden for Københavns Vestegns politikreds, sker visitationen af exit-kandidater primært gennem kommunerne, der orienterer politiet, når de har en klient, der gerne vil i exit. Om det er politiet eller den pågældende kommune, der foretager visitationssamtalen, varierer fra kommune til kommune. Det skal i den forbindelse nævnes, at exit-indsatsen hos Østjyllands Politi alene omfatter etablerede rockere og bandemedlemmer, mens indsatsen hos Københavns Vestegns Politi også inkluderer personer med løsere tilknytning til miljøerne.

Over hele landet har målgruppens afgrænsning betydning for visitationsprocessen, men generelt giver informanterne fra exit-enhederne udtryk for, at det er kandidaterne, der tager kontakt til myndighederne – politiet, kommunen eller kriminalforsorgen – fordi de gerne vil i exit, hvorefter den pågældende medarbejder tager kontakt til exit-enheden i politikredsen. Det sker dog også, at exit-enhederne får henvendelser fra andre samarbejdspartnere, familiemedlemmer m.v.

At visitationen ikke er standardiseret betyder, at rocker/bandemedlemmers chance for at komme i exit afhænger af inklusionskriterierne i den politikreds og kommune, de tilhører.

3.4. Samarbejdsaftale om exit

Når en person er vurderet egnet af den lokale exit-enhed i politikredsen til at indgå i exit-indsatsen, udarbejdes en samarbejdsaftale med vedkommende. Aftalen beskriver, hvilke tiltag det er muligt at iværksætte, hvilke myndigheder der har ansvaret for gennemførelsen af dem, samt hvilke krav der til gengæld for det tilbudte stilles til den pågældende i exit.

Det er hver enkelt persons individuelle behov og muligheder, der er i centrum i aftalen. For eksempel kan der være krav om relokalisering, arbejde eller arbejdsstræning og behandling af misbrug m.v., samt tilbud om identitetsskifte, hvis det anses for nødvendigt.

I samarbejdsaftalen behandles følgende punkter:

- Bopæl
- Beskæftigelse
- Uddannelse
- Misbrugsbehandling
- Behandling for psykiske problemer
- Afdragsordninger vedr. gæld til det offentlige
- Kriminalitet, herunder aktuelle sigtelser og forestående afsoning
- Samarbejde med kriminalforsorgen
- Afholdelse fra kontakt til rocker/bandemedlemmer
- Familie og netværk
- Sikkerhedsmæssige tiltag
- Motivation og fastholdelse
- Støtte, tilskud m.v. til f.eks. fjernelse af tatoveringer

Ved indgåelse af en samarbejdsaftale er det vigtigt at afstemme forventningerne til indsatserne for at undgå urealistiske forestillinger hos deltageren om, hvad der er muligt.

3.5. Beskrivelse af indsatserne

Af rammemodellen fremgår, at hensigten med den er at skabe overblik over de eksisterende tiltag, der er iværksat på relevante ministerområder, og at styrke myndighedskoordinerings af tiltagene:

Der findes en lang række tilbud, som vil kunne indgå i et exit-program. Det er centralt, at de samarbejdende myndigheder får et overblik over, hvad der kan tilbydes de personer med tilknytning til bande- og rockergrupperingerne, som ønsker at forlade miljøet, og at der sker en koordinering mellem myndighederne med henblik på den bedst mulige udformning, motivation, gennemførelse og opfølgning på exit-programmet (s. 11).

Exit-indsatserne forudsættes således gennemført inden for rammerne af gældende lovgivning og uden indførelse af særregler eller nye tiltag for rockere og bandemedlemmer. Der lægges heller ikke med rammemodellen op til, at de skal 'foran i køen' ved myndighedernes behandling af sager, men i modsætning til 'almindelige' borgere får de tildelt en kontaktperson, der som udgangspunkt skal forestå al kontakt mellem dem og de involverede myndigheder.

Som nævnt ovenfor, kan exit-indsatserne vedrøre en række personlige og sociale forhold, herunder bopæl, beskæftigelse, uddannelse, forskellige former for behandling m.v. Ifølge informanterne fra de lokale exit-enheder er der stor forskel på målgruppens behov, hvilket kun delvist hænger sammen med, at der er forskel på, hvem de inkluderer i indsatsen. Nogle personer er næsten selvhjulpne, mens andre har brug for intensiv psykologbehandling og markante sikkerhedsforanstaltninger. Der kan således være stor forskel på indholdet af exit-forløbene, og hvis der alene er tale om simpel rådgivning, behandles sagerne ikke altid som exit-sager med indgåelse af en samarbejdsaftale m.v.

Det primære formål med exit-indsatserne for rockere og bandemedlemmer er, at de kommer ud af organiseret kriminalitet, og at de kan leve i sikkerhed for deres tidligere miljø. Et succeskriterium kan i den forbindelse være, at de får en bolig, der kan danne basis for en stabil tilværelse, og at de så vidt muligt bliver selvforsørgende eller alternativt sikret stabil overførselsindkomst. For at nå dertil fremhæver exit-medarbejderne særligt problemstillinger vedrørende boligen, da det er de færreste personer i exit, der kan blive boende i den bolig, de måtte have, og da det særligt i og omkring storbyerne kan være svært at finde en ny. Derudover fremhæves behovet for at kunne tilbyde en mentor, da de fleste personer i exit har behov for en positiv relation, som kan støtte og vejlede dem, og som er let at komme i kontakt med, også uden for kontortid, så der altid er én, der kan hjælpe med at fastholde deres motivation til at forlade rocker/bandemiljøerne. Det nævnes i den forbindelse, at der er behov for forskellige typer af mentorer, da det er vigtigt at finde et godt match, men at mentorerne skal have en fælles metodisk tilgang og være bevidste om, hvad deres opgave konkret består i. Flere af exit-medarbejderne fremhæver her kriminalforsorgens mentorer som særligt dygtige, da

de foruden kendskab til og erfaring med målgruppen deltager i videreuddannende kurser om exit. Med undtagelse af indsatte i exit, jf. nedenfor, er det kun personer, der er under tilsyn af KiF, der kan få en mentor fra kriminalforsorgen. Hver person i exit får dog som nævnt tildelt en kontaktperson, og disse fungerer i nogle sager som både koordinatore og mentorer.

Af centrale tilbud og tiltag nævner exit-medarbejderne desuden ofte behovet for psykologhjælp, misbrugsbehandling og økonomisk rådgivning.

4. EXIT-INDSATSER I KRIMINALFORSORGEN

Direktoratet for Kriminalforsorgen (DfK) har arbejdet med exit for rockere og bandemedlemmer siden januar 2011, hvor de fik tilført 4 millioner kroner af satspuljemidlerne til at udvikle og afprøve et pilotprojekt med en intensiv individuel indsats over for indsatte med tilknytning til en rocker- eller bandegruppering (se Als Research 2012 for yderligere information om projektet).

I april 2011 blev kriminalforsorgens exit-indsats styrket af den nationale rammemodel for exit-indsatser, der som nævnt lægger op til et styrket myndighedssamarbejde i forhold til rockere og bandemedlemmer, der ønsker at forlade deres kriminelle miljø. Efter aftale med Rigspolitiet tager DfK sig af exit-forløb for klienter, der under en afsoning eller varetægtsfængsling giver udtryk for, at de ønsker at forlade grupperingen, mens exit-forløb for klienter i Kriminalforsorgen i Frihed (KiF) varetages af de lokale exit-enheder i politikredsene, jf. afsnit 3.1.

Nedenfor beskrives kriminalforsorgens exit-indsats for indsatte rockere og bandemedlemmer, som indsatsen ser ud i dag efter rammemodellen og på baggrund af erfaringerne fra pilotprojektet.

4.1. Målgruppe

Exit-indsatsen er målrettet personer, der af DfK er registreret som rockere eller bandemedlemmer, og som opholder sig i en af kriminalforsorgens institutioner.

Registreringen sker på baggrund af en vurdering vedrørende 1) fremvisning af fysiske kendetegn, der refererer til en rocker/bandegruppering, 2) social og økonomisk interaktion med medlemmer af en rocker/bandegruppering, 3) kriminalitet, der er relateret til en rocker/bandegruppering, og 4) negativ stærk styrende adfærd i kombination med tilknytning til en rocker/bandegruppering.

Indsatsen omfatter dermed både klienter, der er rocker/banderegistreret i Politiets Efterforskningsstøtte Database (PED), og klienter, der ikke er det. Årsagen hertil er, at nogle klienter i kriminalforsorgens varetægt viser så tydelige tegn på rocker/bandemedlemskab, jf. ovenstående kriterier, at det forekommer rimeligt at antage, at de er medlemmer, selv om de ikke er registreret i PED. Ifølge DfK er der dog et stort sammenfald mellem deres registreringer og politiets.

4.2. Visitation og egnethedsvurdering

Der er udpeget en exit-ansvarlig på hver institution. Når en medarbejder får en henvendelse fra en indsat, der ønsker at komme i exit, skal vedkommende informere den exit-ansvarlige. Den exit-ansvarlige tager en samtale med klienten for dels at vurdere seriøsiteten af henvendelsen og dels at afklare de sikkerhedsmæssige forhold, herunder om klienten kan forlade grupperingen uden videre, om andre indsatte kender til klientens ønske om at forlade gruppen, og om flere blandt personalet gør det. Ud fra de oplysninger, tjenestestedet har til rådighed, og kendskabet til klienten, foretager den exit-ansvarlige, evt. i samarbejde med andre relevante personer, en umiddelbar vurdering af klientens egnethed til at indgå i exit. Vurderingen sendes skriftligt til DfK.

De fleste henvendelser til DfK om exit kommer fra institutionerne, men de kan også komme fra pårørende eller andre, der kender et rocker/bandemedlem, der er på vej til afsoning. DfK håndterer alle henvendelserne ved at foretage en samlet individuel vurdering af klientens motivation for at forlade rocker/bandegrupperingen og egnethed til at indgå i exit-indsatsen, herunder om vedkommende er i stand til at efterleve de krav, der stilles. Det er faste exit-medarbejdere hos DfK, der foretager denne vurdering, der er baseret på en visitationssamtale med klienten og oplysninger om afsoningsstedets, politiets og kommunens kendskab til den pågældende. Rigspolitiets psykolog bistår i særligt vanskelige sager.

Målet med exit-indsatsen er, at klienterne i exit skal 1) ophøre med at begå rocker/banderelateret kriminalitet, 2) ophøre med at interagere med rocker/bandemiljøet, 3) ændre livsstil og få en ny tilværelse uden for rocker/bandemiljøet samt 4) ophøre med at udvise negativ stærk styrende adfærd. I egnethedsvurderingen lægges der således vægt på, at klienten er afklaret med, hvad det i praksis vil have af konsekvenser at forlade grupperingen og ændre livsstil, og at klienten udviser vilje og evne til at gennemføre et exit-forløb i samarbejde med kriminalforsorgen.

4.3. Samarbejdsaftale om exit

Når en klient under afsoning findes egnet til at indgå i exit, tilbydes vedkommende en exit-aftale, mens varetægtsfængslede klienter tilbydes en exit-plan, der gælder frem til afsoningstidspunktet, hvorefter deres situation atter vurderes med henblik på udarbejdelse af en egentlig aftale.

I en exit-aftale beskrives klientens forklaring om motivationen for at deltage i exit-indsatsen samt de ønsker, vedkommende har til støtte fra kriminalforsorgen. Aftalen indeholder derudover kriminalforsorgens vurdering af klientens motivation og egnethed til at indgå samt en gennemgang af relevante indsatsområder: bolig, økonomi, uddannelse, beskæftigelse, fritidsinteresser og sociale kompetencer, familie og netværk, fysisk og psykisk helbredstilstand, misbrug, sikkerhed samt behov for støtte af en psykolog eller mentor.

Ved indgåelse af en exit-aftale understreges det over for klienten, at han for at fortsætte i forløbet skal overholde de regler, der er forbundet med afsoningen, og samarbejde om og overholde de aftaler, der indgås med kriminalforsorgen. Klienten forpligtiger sig til at aflægge rene urinprøver, herunder om nødvendigt at gå i behandling for et eventuelt misbrug, og til ikke at bruge anabolske steroider m.v. Der stilles også krav til klienten om at fjerne sig fra rocker/bandemiljøet, dvs. at vedkommende ikke må opsøge eller have kontakt til medlemmer fra sin egen eller andre grupperinger, og at vedkommende ikke må modtage nogen form for ydelser fra grupperingerne. Såfremt klienten eller medlemmer af dennes familie bliver opsøgt eller kontaktet af nogen fra grupperingerne, skal der straks gives besked til afsoningsstedet eller DFK.

I exit-aftalen er det tydeliggjort, at afsoningsstedet inddrages i forløbet, at klienten må forvente at pådrage sig særlig opmærksomhed fra personalets side, og at disciplinære forhold kan have betydning for det videre forløb. Det er også tydeliggjort, at afsoningsstedet kan beslutte at udelukke klienten fra fællesskab, hvis der opstår usikkerhed om klientens sikkerhed eller lignende, og at udgange fortsat sker på skærpede rocker/bandevilkår. Til sidst i aftalen står det nævnt, at klienten ikke på grund af indgåelse af exit-aftalen vil få fordele eller komme før andre indsatte med hensyn til særlige tiltag, hurtigere sagsbehandling eller lignende.

4.4. Beskrivelse af indsatserne

Kriminalforsorgens exit-indsats er ikke et på forhånd fastsat manualbaseret program, som nogle af de øvrige indsatser i fængslerne. I den indledende visitation sker der en identifikation af nødvendige tiltag i forhold til den enkelte klientens adfærd, livsstil og sikkerhed.

For de rocker/bandemedlemmer, der findes egnede til at indgå i exit-indsatsen, tilrettelægges en exit-plan for afsoningen koordineret med den almindelige handleplan. Dét at forlade grupperingen bliver af informanterne set som et led i en større og ofte langvarig normaliseringsproces, hvor den væsentligste opgave for kriminalforsorgen er at tilrettelægge afsoningen, således at denne proces understøttes på bedst mulig måde. Dette gøres ved:

At give mulighed for en normaliseret afsoning på samme vilkår som andre afsonere, dvs. med mulighed for at deltage i eksisterende resocialiseringstilbud i kriminalforsorgen, samt tilbud om et målrettet, individuelt mentorforløb.

Exit-indsatsen består således i at give exit-klienterne adgang til de i kriminalforsorgen eksisterende resocialiseringstilbud. Under normale omstændigheder er rockere og bandemedlemmer afskåret fra at deltage i tilbud med andre indsatte, og de afsoner ofte på særlige afdelinger med alene medlemmer af deres egen gruppering eller relaterede grupperinger. En af udfordringerne er at placere exit-klienterne, da det på grund af et højt belæg og mange afsonende rocker/bandemedlemmer i forvejen

er vanskeligt at placere indsatte ud fra sikkerhedshensyn. Det kan derfor være svært også at skulle tage hensyn til nærhedsprincippet ved placeringen, selv om nærhed til familien kan være vigtig for at fastholde klienterne i deres beslutning om at forlade rocker/bandemiljøerne. At det er vanskeligt at placere dem bevirker, at afsoningsforholdene nogle gange bliver ringere i starten af exit-forløbet, f.eks. kan det betyde, at de bliver flyttet fra en rocker/bande-afdeling til isolation.

At forlade en rocker/bandegruppering er forbundet med væsentlige og grundlæggende livsstils- og adfærdsmæssige ændringer (se (Decker & Pyrooz 2011; Pyrooz et al. 2010). Det er derfor en vigtig del af exit-indsatsen, at klienterne via den normale socialfaglige indsats på institutionerne får støtte til at fastholde deres ønske om exit, og at de får tilbudt ekstra støtte fra særlige exit-mentorer samt psykologbistand. Ifølge exit-medarbejderne i DfK har størstedelen af klienterne i exit behov for en sådan ekstra støtte, særligt hvis de afsoner langt fra deres familie og øvrige netværk. Det kan skyldes, at hjælp til rejseomkostninger, som den kriminelle gruppering normalt har sørget for, falder bort, når et medlem ønsker at forlade gruppen. Det kan derfor indebære øget isolation fra familie og venner at indgå i exit-indsatsen.

Ifølge informanterne fra kriminalforsorgen har klienterne i exit herudover ofte behov for hjælp til at ændre adfærd. Dette kan være svært i fængslerne, fordi det betyder, at de skal 'afvæbne' sig over for de andre indsatte og pludselig udvise en mindre konfrontatorisk adfærd. Ikke desto mindre er det et krav for at indgå i exit-indsatsen, at de, der har en negativ stærk styrende adfærd, ophører med dette. Her kan de exit-ansvarlige på tjenestestederne formentlig hjælpe ved at oplyse om de ændrede forhold m.v. under afsoningen:

Jeg har aldrig før prøvet at sidde andre steder end på en rockerafdeling. Jeg var nervøs for at skulle ned at sidde i et 'rigtigt' fængsel. Jeg var nervøs for, hvad det nu var for noget. Sidder der nu nogen der, som gerne vil ind i klubben, som kan finde på at hoppe på mig, så der skal til at være en helvedes ballade om det, fordi de gerne vil vise sig lidt. Det gjorde jeg mig mange tanker om, inden jeg blev flyttet. Det kan godt ske, det bare var min hjerne, der drillede mig lidt, men jeg tror, mange ville have gjort sig de samme tanker.

Klient i exit

4.5. Koordinering med de lokale exit-enheder

DfK orienterer den lokale exit-enhed i politikredsen, dels når de modtager en henvendelse om exit fra en indsat og iværksætter en visitation, dels når de indgår en exit-aftale eller giver afslag på en, og endelig også tre måneder inden løsladelse af en klient i exit. Under afsoningen er det DfK, der koordinerer myndighedssamarbejdet. Hvis et exit-forløb skal fortsætte efter endt afsoning, skal kli-

entens sag vurderes og godkendes på ny af den lokale exit-enhed i politikredsen. Hvis klienten har en mentor, kan mentoren fortsætte via KiF, mens alt andet overgår til exit-enheden ved overdragelsen af sagen.

5. ERFARINGER FRA EXIT-INDSATSERNE

5.1. Diskussion om målgruppen

Som det er fremgået, er der variation i målgruppen for exit-indsatserne. Dette skyldes, at de lokale exit-enheder i politikredsen har forskellig praksis, således at personer, der ikke er registreret som rockere eller bandemedlemmer i Politiets Efterforskningsstøtte Database (PED), kun indgår i indsatserne nogle steder. Dette drejer sig først og fremmest om personer tæt på rocker/bandemiljøerne – boblerne – som ikke er medlemmer, men som anses for at være i høj risiko for at blive det.

Blandt exit-medarbejderne i politiet er der for så vidt enighed om, at der skal skrides til handling over for personer, der endnu ikke er rocker/bandemedlemmer, men som forventes at blive det. Det, der skiller vandene, er, om boblerne bør indgå i exit-indsatserne frem for i andre indsatser og projekter, da deres deltagelse udvider formålet med exit i forhold til det oprindelige: At hjælpe rockere og bandemedlemmer til at forlade deres kriminelle miljø.

Man skal bruge det system, der er. Man skal passe på, politiet ikke kommer til at handle om socialt arbejde. Det kan nemt ske, hvis målgruppen for exit udvides til at omfatte boblerne. Det betyder ikke, at der ikke skal gøres noget, men det kan gøres i andre projekter. Det behøver ikke hedde exit det hele.

Exit-koordinator hos politiet

Hvorvidt målgruppen for exit omfatter boblerne til rocker/bandegrupperingerne eller ej, hænger sammen med, om exit-indsatserne lokalt opfattes som en del af det kriminalpræventive arbejde. Det kriminalpræventive arbejde retter sig hovedsageligt mod børn og unge, men det er ganske få medlemmer af grupperingerne, der er under 18 år, hvorimod boblerne godt kan være det (Klement et al. 2010; Klement & Pedersen 2013; Pedersen & Lindstad 2011). Blandt andet i Sydøstjyllands politikreds koordineres exit-indsatserne af politiets kriminalpræventive sekretariat. De har truffet beslutning om, at boblerne kan indgå i indsatserne, og det gør de reelt ofte. Exit-forløb med personer, der endnu ikke er fuldt involveret, kaldes 'pre-entry-exit-forløb', og de iværksættes som led i projektet PANTHER, hvor kriminalitetsforebyggelse og -bekæmpelse samt intervention sammentænkes i et forsøg på at komme grupperingerne til livs.

Generelt er der i politikredsene forskellige løsninger på, hvordan boblerne kan inkluderes i exit-indsatserne, hvis der lokalt er truffet beslutning om, at de skal det. F.eks. håndteres sagerne i Esbjerg i SSP-regi, selv om boblerne primært er over 18 år.

5.2. Proaktiv eller reaktiv tilgang

Den første kontakt til exit-kandidaterne kan som nævnt ske gennem politiet, kriminalforsorgen, kommunerne eller andre myndigheder. Det er ofte rocker/bandemedlemmerne selv, der henvender sig til en frontmedarbejder et af stederne med et ønske om at komme i exit, og det er derfor vigtigt, at disse medarbejdere ved, hvad exit er, og hvem af deres kollegaer de skal kontakte.

Det er forskelligt fra politikreds til politikreds og fra kommune til kommune, om myndighederne er opsøgende i forhold til at få rocker/bandemedlemmer i exit. Af rammemodellen fremgår det, at det er væsentligt, 'at myndighederne har en proaktiv tilgang til exit-indsatsen, så myndighederne – i de tilfælde hvor der er indikatorer for, at et bande- eller rockermedlem ønsker at forlade miljøet, men hvor den pågældende ikke nødvendigvis selv giver udtryk herfor – gør den pågældende opmærksom på mulighederne for at indgå i et exit-forløb.' Det fremgår dog også, at kontakten til exit-kandidaterne forventes primært at blive etableret på kandidaternes eget initiativ.

Hos politiet er det typisk de medarbejdere, der i forvejen har kontakten til rocker/bandemiljøerne, herunder kildeførerne og specialpatroljerne, som forsøger at finde egnede kandidater til exit. Arbejdet er dog ikke uden problemer, da det vanskeligt forliges med disse medarbejders øvrige opgaver. Kildeførerne er f.eks. gode til at finde kandidater, men det kan være uhensigtsmæssigt at have dem til at gøre det, da det sætter dem i en dobbeltrolle over for personer i miljøerne:

Det er ikke meningen, at deltagerne skal hjælpe til at infiltrere det miljø, de kommer fra. Kildeførernes fokus er et andet [end exit]. De kan ikke lade være med at søge oplysninger. Det er en dobbeltrolle, som ikke fungerer i praksis.

Exit-koordinator hos politiet

Der er overordnet set to årsager til, at politiet nogle steder kun i begrænset omfang er proaktive i forhold til exit. Den første er, at det er ressourcekrævende at komme tæt nok på miljøerne til at kunne tale med medlemmerne om exit, og at der ikke er afsat ressourcer til det. Den anden er, at den proaktive tilgang kan risikere at skræmme potentielle deltagere i exit, og derfor stik imod intentionen afholde dem fra at ville indgå, særligt hvis de ikke har tillid til den medarbejder, der fremlægger muligheden for dem. Den proaktive tilgang vil desuden ofte være fokuseret på personer i rocker/bandemiljøerne, som politiet har et godt forhold til, dvs. at deres deltagelse i exit kan blive på bekostning af vigtige oplysninger. Dette skyldes dels, at exit-indsatserne kræver, at personer fjernes

sig fra miljøerne, og dels, at der generelt er enighed om, at rocker/bandemedlemmer ikke kan indgå i exit og være kilder samtidig: 'De skal ikke føle, at der er en pris for at indgå i exit, eller at der er en forøget risiko ved det, fordi de skal udlevere oplysninger om andre medlemmer.'

Blandt exit-medarbejderne i kommunerne er der også forskellige holdninger til, om myndighederne skal være opsøgende over for personer med tilknytning til kriminelle grupperinger med henblik på exit. For eksempel forsøger medarbejderne i Fredensborg Kommune at motivere relevante klienter til at indgå i en exit-indsats, mens de i Ishøj Kommune er af den mening, at motivationen skal komme indefra, dvs. at klienterne selv skal henvende sig med ønsket om at indgå en aftale om exit.

Det nævnes dog af flere informanter, heriblandt en klient i exit, at det bedste tidspunkt at introducere exit på, formentlig er i forbindelse med varetægtsfængsling eller afsoning, da opholdet giver personerne ro til at tænke over fremtiden.

Folk går hele tiden og klapper en på skulderen derude. Hold kæft, vi er de bedste. I fængslet er man lidt mere alene og tænker lidt mere. Tingene gik så stærkt udenfor. Man nåede ikke at tænke over, hvad fanden det var, man gik og lavede.

Klient i exit

5.3. Samarbejdet mellem myndigheder

Formålet med rammemodellen er som nævnt at styrke myndighedssamarbejdet af eksisterende tiltag på relevante ministerområder i forhold til exit. At dette formål er yderst relevant, understøttes af undersøgelsens informanter, idet alle er enige om, at et vellykket exit-forløb kræver et godt samarbejde mellem politi, kommune, kriminalforsorg m.v. Samtidig viser denne kortlægning dog, at dette samarbejde er forbundet med mange udfordringer i forhold til, hvem der har ansvaret for bl.a. koordineringen.

5.3.1. Ansvar, ejerskab og kultur

En af udfordringerne i myndighedssamarbejdet er at nå til enighed om, hvilken myndighed der har ansvaret for hvad i exit-indsatserne, og at få alle til at føle ejerskab. Dette er ifølge flere exit-medarbejdere fra politiet vanskeligt, fordi 'nogle kommuner føler, det er politiets projekt, der presses ned over hovederne på dem.' Der er dog enighed om, at det ikke kan fungere uden kommunerne, da politiet ikke kan iværksætte tiltag vedrørende boligforhold, forsørgelse, beskæftigelse m.v., hvorfor det er særligt vigtigt at få kommunerne engageret fra start.

At politiet ikke kan løfte opgaven alene skyldes også, at medarbejderne ikke har kendskab til, hvad det er muligt at få støtte og hjælp til via det kommunale system: 'De kommunale initiativer, der i

forvejen er, fungerer fint. Øvelsen er at finde dem. Vi kender jo ikke reglerne.' Flere af de kommunale exit-medarbejdere mener også, at man skal passe på med at lade politiet tage sig af socialsager, mens der ifølge politiet er tale om socialsager, der på grund af det sikkerhedsmæssige aspekt i sagerne ligger ud over kommunernes kapacitet og derfor kræver samarbejde. De lokale exit-enheder forsøger derfor så vidt muligt at organisere indsatserne, så politiet tager sig af det operative, herunder sikkerhed og oplysninger om personernes tilknytning til rocker/bandemiljøerne og kriminalitet, mens kommunerne tager sig af det administrative vedrørende tilbuddene til dem. Politiets exit-medarbejdere nævner her vigtigheden af, at kommunerne ikke mindst på grund af de sikkerhedsmæssige problemstillinger er i stand til at handle hurtigt i sagerne.

Problemerne i myndighedssamarbejdet opstår, fordi der i rammemodellen er en forventning om, at 'nogen' tager teten, men at der i praksis er uenighed om, hvem denne 'nogen' er. Dette har ført til, at samarbejdet mellem myndighederne nogle steder er begrænset til et absolut minimum, og at der herudover er stor forskel på samarbejdsformen. I nogle politikredse efterlyser exit-medarbejderne en klarere og mere gennemskuelig ansvarsfordeling i kommunerne, så politiet ved, hvem de skal kontakte, når de får en sag. Andre kommuner, f.eks. dem der henhører under Københavns Vestegns politikreds, har exit-koordinatorer, som er synlige for både myndighederne og mulige exit-kandidater, mens der i politikreds Østjylland er gode erfaringer med at have en fra socialforvaltningen placeret hos politiet: 'Det er nødvendigt med en, der ved, hvem man skal kontakte i kommunerne. Hvis ikke, tager det for lang tid at komme frem i sagerne.'

Myndighedssamarbejdet kan kompliceres yderligere af, at det er forskellige kulturer, der mødes, og at det derfor er 'nemt at komme op at toppes, hvis ikke man tænker sig om i sin kommunikation.' Det nævnes i den forbindelse af en exit-medarbejder fra politiet, at samarbejdet fungerer bedst i horisontale netværk med ligeværdighed mellem systemerne, forudsat at myndighederne har tillid til hinanden, og at de er trygge ved at samarbejde. For at få mest muligt ud af exit-indsatserne er det eksempelvis nødvendigt, at de involverede myndigheder udveksler følsomme oplysninger om de personer, der ønsker at indgå i exit. Selv om det står i rammemodellen, at myndighederne uden den pågældendes samtykke kan udveksle oplysninger i medfør af retsplejelovens § 115, er der ikke altid velvilje til at gøre det. Det påpeges i den forbindelse, at der af sikkerhedsmæssige grunde er behov for, at det i hver kommunes sagsbehandlingssystem gøres muligt at begrænse adgangen til journaliserede oplysninger såsom ændringer af navn, adresse m.v.

5.3.2. *'Smidige løsninger i et usmidigt system'*

Det forekommer ofte at være lavpraktiske problemstillinger, der spænder ben for exit-indsatserne, da rammerne og de gængse arbejdsgange ikke er til, at det i praksis kan lade sig gøre at hjælpe rockere og bandemedlemmer til at forlade deres kriminelle miljø. Det kan f.eks. være vanskeligt at få kontanthjælp til personer i exit, der af sikkerhedsmæssige årsager er nødt til at opholde sig så langt fra deres kriminelle miljø i starten af forløbet, at de ikke kan leve op til reglerne om at stå til

rådighed for arbejdsmarkedet. Der er eksempler på, at et kortvarigt ophold i udlandet har været nødvendigt på grund af et højt trusselsniveau, men hvor det har været vanskeligt for kommunen at retfærdiggøre et underhold. Ifølge flere af de kommunale exit-medarbejdere volder også refusionsreglerne problemer, når personer i exit flyttes fra en kommune til en anden, jf. afsnit 5.3.4. Men der er også andre problemstillinger end de økonomiske, f.eks. hvis en person i exit har fået ny identitet og derfor hverken har en profil på borger.dk eller et gyldigt id til at blive oprettet. Nogen sådant vanskeliggør naturligvis processen med at få en indstilling til diverse behandlingstilbud m.v.

Tiden er desuden et vigtigt aspekt i de fleste sager, da personernes motivation for at indgå i exit kan være meget kortvarig, og da nogle af dem har akut brug for hjælp. I rammemodellen står det, at personer i exit *ikke* skal have særbehandling ved f.eks. at komme foran i køen ved myndighedernes behandling af sager om tilbud og støtte m.v. Ifølge exit-medarbejderne bør det imidlertid være muligt at opprioritere sagerne, hvis situationen kræver det, og da der er tale om få sager i de enkelte kommuner, anser de, at det ikke bør være et problem: 'Klienterne skal ikke have mere end andre, men de har behov for at få det hurtigere.' Det nævnes i den forbindelse, at det er et problem, at man ikke kan starte en personsag i en kommune, før personen er flyttet dertil, da det betyder, at personer i exit, der skal skifte bopæl, kan risikere at skulle starte forfra i det kommunale system.

At det ikke er muligt at behandle exit-sager hurtigere end andre sager, betyder, at exit-medarbejderne ser sig nødsaget til at 'bære sagerne gennem systemet', eller til at finde personer i kommunerne, der kan gøre det, jf. afsnit 5.3.3. De kommunale medarbejdere, der påtager sig denne opgave, 'skal have noget pondus.' For at finde gangbare løsninger er det nødvendigt, at reglerne strækkes langt, og at der gøres brug af hullerne i systemet. Derfor anses det for at være en fordel, hvis det er de samme medarbejdere, der håndterer alle sager, så de oparbejder en vis ekspertise og får indgående kendskab til, hvad der er muligt inden for lovens rammer:

Exit-sager er i virkeligheden tunge socialsager. Det kræver en vis manøvrering i systemerne, hvis sagerne skal løftes. Derfor er det en fordel at have en garvet socialrådgiver [tilknyttet exit], der kender systemerne.

Exit-koordinator hos politiet

Det nævnes i den forbindelse, at fleksibilitet og kreativitet er nødvendigt: 'Vi skal lave smidige løsninger i et usmidigt system.' I nogle kommuner er det en vanskelig opgave, men for at have succes med exit-indsatserne er der behov for, at kommunerne kan handle hurtigt, særligt hvis der er et sikkerhedsaspekt i sagerne: 'Banderne holder ikke pause, når kommunerne holder lukket', eller mens de medlemmer, der forsøger at forlade dem, venter på at blive vurderet efter samme procedure som andre.

Generelt er der blandt informanterne fra politiet, kommunerne og kriminalforsorgen enighed om, at kommunerne ikke er gearet til det tempo, sagerne kræver, og at de lange ventetider ikke fremmer afgang fra miljøerne. I en politikreds foreslår exit-medarbejderne derfor, at der laves en form for startpakke, så kommunerne ved, hvad de skal – og kan – gøre, når de får en sag. En startpakke bør omfatte tilbud om f.eks. bolig, psykologhjælp, fjernelse af tatoveringer, økonomisk rådgivning, kontakt til jobcenteret m.v., så personer i exit får et klart indtryk af, at der sker og vil ske noget i deres sag.

En manglende smidighed og parathed til hurtigt at behandle sagerne kan hænge sammen med, at der ikke er afsat særlige midler til at gennemføre exit-indsatser for rockere og bandemedlemmer. Der kan derfor være stor forskel på, hvor 'glat' en sag kører: 'I nogle kommuner er pengekasen strammere end i andre.' Dette gælder også i politikredsene: 'Hvis man øger ressourcerne i de lokale exit-enheder, vil de kunne få mange flere sager igennem, men der er ikke tid og kræfter.' Rammemodellen kaldes i den forbindelse en *hensigtserklæring*, der ikke tager højde for, at exit-indsatserne og koordineringen af de konkrete tilbud og tiltag kræver ressourcer. Dette bevirker, at prioriteringen af exit varierer fra politikreds til politikreds og fra kommune til kommune, og at der for rockere og bandemedlemmer er ulige muligheder for at få støtte og hjælp til at komme videre. På den baggrund har nogle politikredse oplevet, at personer fra kommuner, der ligger uden for kredsen, har rettet henvendelse til dem med henblik på at indgå i exit.

5.3.3. Personafhængige løsninger

På grund af de ovennævnte problemstillinger kommer kvaliteten af exit-indsatserne i høj grad til at afhænge af medarbejdernes personlige engagement og kompetencer. Som en politibetjent udtrykker det, skal det være nogen, som tænker: 'det kan vi da ikke være bekendt', nemlig ikke at gøre noget for personer, der ønsker støtte og hjælp m.v. til at forlade rocker/bandemiljøerne.

Exit er meget personafhængigt. Det handler om at få fat i de rigtige folk fra kommunen. De skal være af den rette støbning – ikke hvem som helst. Slet ikke folk, som bliver påduttet opgaven uden at have lyst.

Exit-koordinator hos politiet

Ifølge exit-medarbejderne hviler exit-indsatserne særligt på de kommunalt ansattes vilje og mod til at tilsidesætte systemtankegangen og finde kreative løsninger i stedet for at følge de faste arbejdsgange. Dette gør indsatserne skrøbelige, og i politikredse, hvor der er udpeget en exit-kontaktperson i hver kommune, gruer de ved tanken om, at kontaktpersonen kan skifte job, gå på barsel eller lignende, da det kan få sagerne til at gå i stå: 'Nogle kan hurtigt få ting til at ske, andre stiller sig på bagbenene.' Det er nødvendigt, at medarbejderne fokuserer på løsninger i stedet for på be-

grænsninger. Samtidig er der enighed om, at det ikke kan være rigtigt, at de skal bøje reglerne for at løse opgaven. At exit-indsatserne i så høj grad anses for at være personafhængige, skal derfor ikke ses som en kritik af kommunernes lyst og evne til at påtage sig opgaven, men snarere som udtryk for exit-medarbejdernes frustration over kommunernes begrænsede muligheder for at handle.

5.3.4. Relokalisering og overdragelse af sager

Myndighedssamarbejdet omkring exit er særligt vanskeligt i sager, hvor en person i exit skal flytte fra en politikreds og/eller kommune til en anden. Dette skyldes først og fremmest økonomi, da det med mindre andet er aftalt er bopælskommunen, der skal finansiere de tilbud og tiltag, der sættes i værk. Det kan derfor være svært at motivere en kommune til at overtage en exit-sag fra en anden, hvis ikke der er klarhed over, hvornår den pågældende tæller som borger i den nye kommune, hvem der afholder udgifterne til en midlertidig bolig, og hvor længe afgivende kommune har ansvaret for exit-indsatsen og udgiftspligten. Flere af exit-medarbejderne er af den holdning, at man med fordel kan understøtte exit-indsatserne ved at lave en særskilt finansiering af udgifter til exit-sager, enten som et fast beløb til kommunerne, eller ved en central pulje, der kan ansøges.⁴

Som tidligere nævnt er en ny bandepakke aktuelt under behandling, og denne indeholder bl.a. forslag om en pulje til finansiering af hurtig relokalisering m.v. Det blev endvidere i forbindelse med aftalen for kommunernes økonomi for 2014 aftalt, 'at KL skal drøfte arbejdet med exit-programmer med en række kommuner og på den baggrund komme med forslag til håndteringen af den fremadrettede boliganvisning og fordeling af udgifter i tilfælde, hvor en deltager i et exit-program skal flyttes fra én kommune til en anden. Samtidig er det aftalt, at regeringen og KL fremover årligt vil drøfte, hvordan exit-samarbejdet forløber', jf. lovforslag 112, Folketinget 2013-14, s. 6.

At målgruppen for exit-indsatserne varierer, er også med til at vanskeliggøre relokalisering af personer i exit. Dette gælder særligt, hvis en person af sikkerhedsmæssige årsager eller på grund af risiko for tilbagefald er nødt til at flytte til en kommune uden for den politikreds, hvor exit-sagen er startet. Vanskelighederne opstår, fordi nogle politikredse som nævnt kun indgår exit-aftaler med personer, der er registreret som rockere eller bandemedlemmer i politiets register, mens andre indgår aftaler mere bredt med personer tæt på miljøerne. En person i exit kan derfor risikere at få afbrudt sit forløb, hvis vedkommende flytter til en politikreds, der arbejder ud fra en mere snæver definition af målgruppen. Samme problem kan opstå, når en indsat i kriminalforsorgens exit-indsats løslades til en politikreds, der kun indgår exit-aftaler med rockere og bandemedlemmer i politiets register, eller hvis den lokale exit-enhed modsat kriminalforsorgen ikke finder vedkommende motiveret eller egnet til at indgå (eller omvendt): 'Det er to siloer, der kører hver deres exit.'

⁴ På Københavns Vestegn har politiet og Ballerup, Gladsaxe og Herlev kommune indgået et toårigt partnerskab, hvor en arbejdsgruppe bl.a. ser på problemstillinger vedrørende relokalisering af personer i exit.

En tredje problemstilling opstår, hvis den politikreds og/eller kommune, der skal tage imod en person i exit, endnu ikke har erfaringer med at håndtere den type af sager. Der er forskellige årsager til, at politiet og kommunerne i nogle dele af landet har større erfaring med exit-arbejdet end andre, men den hovedsagelige er, at omfanget af rocker/bandegrupperinger er skævt fordelt: 'Nogle af de landlige kommuner har ikke megen erfaring med exit, og derfor bliver der ikke fulgt op på klienterne. De overlades til sig selv og falder hurtigt tilbage til kriminalitet.'

Der sker også, at der opstår komplikationer, når en indsat i kriminalforsorgens exit-indsats flyttes fra en institution til en anden. En af årsagerne er manglende kommunikation mellem medarbejderne, hvilket kan føre til fejl i sagsbehandlingen, misligholdelse af aftale med klienten m.v., og det er ifølge en klient i exit med til at skabe stor frustration:

Når vi har lavet en aftale, så vil jeg gerne, at den bliver overholdt, og at jeg tages seriøst i forhold til at komme ud af det her, for ellers kan man godt miste modet. Det med at blive taget seriøst går faktisk rimeligt godt, men de ting, jeg er blevet lovet, de er ikke blevet overholdt. Hvis de forventer noget af mig [at jeg opfører mig ordentligt], så kan jeg også godt tillade mig at forvente noget af dem. At det, de lover, ikke bliver overholdt, det er sgu frustrerende.

Klient i exit

Af sikkerhedsmæssige årsager er det ikke alle ansatte på tjenestestederne, der ved, hvem af de indsatte, der er i exit, og det spænder nogle gange ben for indsatsen og kan betyde, at klienternes udvikling modarbejdes. Herudover er der ifølge den nævnte klient forskel på, hvad tjenestestederne tillader, hvilket antageligt er en generel problemstilling, der ikke kun relaterer sig til exit:

Når man bliver flyttet rundt, så skal sagsbehandlingen starte forfra. Der blev først lavet en handleplan, hvor vi blev enige om, at jeg kunne starte uddannelse, selvstudie osv. Den blev godkendt. Jeg får tilsagn om at kunne starte på det, og at jeg kan få min computer og internet og begynde. Så bliver jeg flyttet, og så får jeg at vide, det kan jeg sgu ikke få lov til kammerat og sådan og sådan. Men det er vel stadigvæk det samme firma, jeg er ansat i!

Klient i exit

Det skal understreges, at ovenstående er klientens oplevelse af forløbet, og at det ikke er meningen at sagsbehandlingen skal 'starte forfra' ved overdragelsen. Der vil dog givetvis være forskellige kulturer i fængslerne, som kan have betydning for, hvad der er muligt på stedet.

5.4. Generelt om håndteringen af exit-sager

5.4.1. Medarbejdernes indstilling til exit

For at have succes med exit-indsatserne er det nødvendigt at være imødekommende, når en person tæt på rocker/bandemiljøerne giver udtryk for, at vedkommende gerne vil fjerne sig derfra. Som nævnt kan deres motivation for at søge hjælp være meget kortvarig, og den 'forkerte' reaktion kan ødelægge den måske eneste chance, der er for at hjælpe vedkommende ud af miljøet. Det er derfor afgørende, at den medarbejder, exit-kandidaten henvender sig til, er lydhør og indstillet på at hjælpe ved at rette henvendelse til den lokale exit-enhed eller til Direktoratet for Kriminalforsorgen, hvis der er tale om en indsat. I interviewene med rockere og bandemedlemmer gives der eksempler på personer, der har fået den besked, at de aldrig ville kunne ændre sig, at de selv har bragt sig i den situation, de er i, osv.:

Det eneste, jeg fik at vide, da jeg gik, var: "Jamen, du gik jo selv ind i det engang. Har du ikke tænkt over, at det faktisk er din egen skyld?" Jeg vendte mig om og kiggede på ham og sagde: "Glem det, det er lige meget." Det var ikke lige det, jeg havde brug for at høre.

Tidligere medlem af kriminel gruppering

Det er herudover vigtigt, at medarbejderne anerkender, at en person i exit forsøger at ændre sit liv, og derfor ikke modarbejder udviklingen ved gentagne gange at søge bevis for, at vedkommende reelt ønsker at indgå i exit. I kriminalforsorgen kan dette f.eks. ske, når en klient i exit bliver flyttet fra en institution til en anden. Medarbejderne vil gerne støtte op om klientens beslutning, men de vil også gerne være sikre på, at vedkommende mener det alvorligt, og det kan virke demotiverende på klienterne, da de allerede er blevet erklæret motiverede og egnede.

Lokalt i politikredsene og i kommunerne virker det ifølge exit-medarbejderne demotiverende på personerne i exit, hvis de bliver stillet noget i udsigt, som viser sig ikke at kunne lade sig gøre. De befinder sig ofte i en sårbar situation, hvor det er nødvendigt, at de føler sig trygge og har tillid til de medarbejdere, der skal støtte og hjælpe dem. Hvis der sker for mange misforståelser i starten, er det ødelæggende for relationen mellem myndighederne og den pågældende i exit og dermed for hele exit-forløbet, hvilket også understreger vigtigheden af, at myndighedssamarbejdet fungerer, og at sagerne så vidt muligt samles på få hænder.

5.4.2. *Organisering af exit-indsatserne*

Af exit-medarbejderne beskyldes exit i dets nuværende form for at være en næsten umulig driftsopgave, der afhænger af medarbejdernes samvittighed over for de personer, der ønsker at forlade deres kriminelle miljø, og velvilje til at finde alternative løsninger i systemerne. Dette har fået flere af dem til at foreslå, at der i stedet for de lokale exit-enheder bliver oprettet exit task forces med medarbejdere fra politiet, de sociale myndigheder, kriminalforsorgen og eventuelt andre samarbejdspartnere. Disse medarbejdere skal beskæftige sig med exit på fuld tid, herunder exit fra rocker/bandemiljøer og fra ekstremistiske og radikaliserede miljøer.

Der er næppe behov for en exit task force i samtlige politikredse, men en mulighed er at etablere en eller to til at håndtere sager fra hele landet. Task forcen kan f.eks. tænkes at tage sig af de enkelte sager de første måneder, indtil der er indgået de nødvendige aftaler med myndighederne lokalt, hvorefter kommunen vil kunne overtage sagen. Ved at minimere antallet af exit-enheder, vil det være muligt at opnå en større rutine og ekspertise i håndteringen af sager, hvilket i sig selv er en udfordring, da der nogle steder er meget få af dem. Af samme grund er det en fordel, at der er en exit-ansvarlig i hver kommune, så sagerne bliver samlet på få hænder, og så det bliver lettere for myndighederne at blive enige om indsatserne: 'Det er nødvendigt, at vi ror samme vej!' Ifølge exit-medarbejderne fra politiet er det også af sikkerhedsmæssige årsager at foretrække, at personkredsen med kendskab til konkrete exit-sager begrænses til et minimum.

Et andet forslag fra exit-medarbejderne er, at de lokale exit-enheder bevarer, men at der oprettes et centralt exit-center med medarbejdere fra alle de involverede myndigheder. For at lette samarbejdet i og mellem myndighederne skal centeret forvalte finansieringen af exit-forløbene, og det skal kunne 'blåstemple' sagerne, så der ikke i forbindelse med overdragelsessager opstår uenighed om, hvorvidt en person i exit reelt hører til målgruppen eller ej. Ifølge de exit-medarbejdere, der har med sagsbehandlingen at gøre, er det vigtigt, at et sådant center vil være i stand til at udstikke retningslinjer og vejlede medarbejderne lokalt i deres behandling af exit-sager. Det er derfor nødvendigt, at medarbejderne i centeret har praktisk erfaring: At de kender sagsgangene og systemerne, så de ved, hvad der kan lade sig gøre, selv om de ikke skal træffe beslutninger om det i de enkelte sager.

Det diskuteres endvidere, hvordan private aktører kan bidrage til exit-indsatserne. De lokale exit-enheder samarbejder ofte med High:Five, der hjælper udsatte og kriminelle unge i arbejde, men der kunne være andre relevante samarbejdspartnere. Blandt exit-medarbejderne er der bred enighed om, at exit-indsatserne skal være myndighedernes ansvar, men flere af dem nævner samtidig, at der er sager, hvor de har vanskeligt ved at etablere en tillidsfuld relation til personer, der ønsker at forlade rocker/bandemiljøerne, fordi vedkommende ikke vil tale med dem om det. I sådanne sager vil det antageligt være lettere for private aktører at få kontakt til pågældende og starte et exit-forløb, som eventuelt kan overdrages til myndighederne på et senere tidspunkt. At myndighederne er involveret

i sagerne, gør det lettere for klienterne at komme i nærheden af de offentlige tilbud, da private aktører ikke kan stille krav til, hvad de mener, kommunerne skal gøre, og da kommunerne på grund af de ovennævnte problemstillinger vedrørende sagsbehandling m.v. vil være bedst til at få øje på mulige løsninger.

5.4.3. National koordinering og information

I forlængelse af rammemodellen for exit-indsatser blev der oprettet et exit-sekretariat i Rigspolitiet Nationale Efterforskningscenter (NEC), der har det nationale overblik over rocker/bandemiljøerne i Danmark. Sekretariatet fik til opgave at koordinere exit-indsatserne i politikredsene og understøtte de lokale exit-enheder i deres arbejde med exit-kandidater ved at bistå enhederne med oplysninger om indikatorer for og/eller imod klienternes ønske om og muligheder for at forlade miljøerne.

Året efter opstarten i 2011 afholdt exit-sekretariatet et motivationsseminar for exit-medarbejderne i politiet. Blandt informanterne er der enighed om, at seminaret bidrog positivt til implementeringen af exit, men også at der fortsat er behov for erfaringsudveksling og sparring. De har et ønske om at succeskriterierne for exit tydeliggøres: 'Hvad er det, indsatsen skal kunne?', og at der udarbejdes fælles retningslinjer, så det bliver tydeligt, hvornår en exit-sag kan overdrages fra en politikreds til en anden, og så medarbejderne så vidt muligt behandler sagerne ens.

Det er nødvendigt med retningslinjer, så politikredsene ikke danner forskellig praksis. Flere steder taler de allerede forskellige sprog, når de taler exit. Der mangler en udmelding om, hvor man vil hen med indsatsen. Det er svært, og der opstår problemer, når klienter flytter fra en kommune i en politikreds til en kommune i en anden politikreds, hvor man opfatter exit anderledes.

Exit-koordinator hos politiet

Der er således behov for fælles metodeudvikling, så politikredsene og kommunerne ikke hver især udvikler et lukket system, som kun de selv kan finde ud af. Hvis den fælles koordinering af exit styrkes, vil det blive lettere for myndighederne at samarbejde, herunder koordinere tilbud og tiltag til personer i exit samt udveksle oplysninger om dem på tværs af politikredse og kommuner.

Den 1. februar 2014 overgik exit-sekretariatet til Rigspolitiets Nationale Forebyggelsescenter (NFC), som arbejder på en ny strategi for kommunikationen mellem sekretariatet og politikredsene, herunder en ny temadag for exit-medarbejderne i politiet. Exit-sekretariatet skal fortsat understøtte de lokale exit-enheder i deres arbejde med kandidater og følge op på deltagerne aktiviteter.

For at øge kendskabet til exit, anbefaler flere af exit-medarbejderne og en klient i exit desuden, at der nationalt oprettes en hjemmeside med information til myndighederne og til kandidaterne om indsatsen.

Jeg vidste ikke en skid om det [exit]. Hvorfor man ikke oplyser om det, ved jeg ikke. Der var ikke nogen, der vidste, det fandtes. Jeg var inde at søge på det på nettet for at finde ud af, hvad det egentlig gik ud på. Man kunne måske få fat i nogle flere ved at gøre opmærksom på sig selv.

Klient i exit

6. EXIT-INDSATSER I DE ØVRIGE NORDISKE LANDE

6.1. Sverige

I Sverige findes forskellige lokale initiativer, der skal støtte og hjælpe medlemmer af kriminelle grupperinger til at forlade grupperingerne. For eksempel blev der i 2008 oprettet et Kundskabscentrum (KC) i Göteborg bestående af medarbejdere med forskellig faglighed og baggrund til bekæmpelse af bandekriminalitet, organiseret kriminalitet og relaterede problemstillinger (Statens Offentliga Utredningar 2010). I lighed med de danske exit-indsatser under rammemodellen er det et samarbejde mellem en række myndigheder: kommunen, politiet, kriminalforsorgen, anklagemyndigheden, skattevæsenet, toldvæsenet m.fl. Der er en styregruppe, som består af en repræsentant fra hver af de involverede myndigheder, og som i fællesskab beslutter, hvilke opgaver der skal prioriteres. Medarbejderne udøver ikke myndighedsarbejde, men netværksarbejde, der bl.a. skal gøre det muligt for medlemmer af kriminelle miljøer at forlade miljøerne ved hjælp af en koordineret indsats fra myndighedernes side (ibid.).⁵ Erfaringen hermed er, at det er vigtigt at have klarhed over, hvilke ressourcer der er behov for i de enkelte sager, og hvilke myndigheder der har ansvaret for hvert element i processen fra det tidspunkt, en person giver udtryk for at ville forlade sin gruppering, til den gradvise resocialisering vedkommende skal igennem (Göteborg Stad 2010). Også i Malmö samarbejder myndighederne om at hjælpe afhoppere fra kriminelle rocker/bandemiljøer.⁶

Politimyndigheden i Stockholm gennemførte i 2009-2012 et projekt ved navn *the Stockholm Gang Intervention and Prevention Project* (SGIP) til bekæmpelse af organiseret kriminalitet (Leinfelt & Rostami 2012). Projektet var forankret i sektionen for bandekriminalitet, og det havde til formål at forbygge rekruttering af nye medlemmer til kriminelle grupperinger, men samtidig at finde metoder

⁵ <http://goteborg.se/wps/portal?uri=gbglnk:GBG.Enh.BrottOchBrottsoffer.Kunsk>

⁶ <http://www.malmo.se/Kommun--politik/Sa-arbetar-vi-med.../Kris--sakerhet/Stod-for-avhoppare.html>

til at motivere eksisterende medlemmer til at forlade grupperingerne. På baggrund af erfaringerne fra projektet anbefalede de projektansvarlige, at der blev etableret lokale, specialiserede teams i politiet, hvis medarbejdere udelukkende skal beskæftige sig med exit fra rocker/bandemiljøer. Disse teams skal desuden have viden om og forståelse for de forhold, der gør sig gældende, når et medlem af en kriminel gruppering forlader grupperingen (ibid.). I dag har politiet i Stockholm en specialenhed, der beskæftiger sig med exit (Polismyndigheten i Stockholms Län 2013), og der er oprettet en hotline, som medlemmer af kriminelle grupperinger anonymt kan kontakte.⁷

Med kriminalforsorgens bevilling for 2008 fulgte en opgave om at revurdere og nytænke indsatser til bekæmpelse af organiseret kriminalitet (Statens Offentliga Utredningar 2010). Dette førte til, at der blev taget initiativ til et individuelt, kognitivt program for klienter i kriminelle miljøer med høj eller mellemhøj risiko for tilbagefald til kriminalitet. Programmet, *Entre*, har til formål at støtte og hjælpe disse klienter, så de bliver i stand til at forlade kriminelle grupperinger og/eller organiseret kriminalitet (Jalakas 2012; Kriminalvården 2013). Når en klient indtræder i programmet laves en kortlægning af den pågældendes behov, værdier, aggressivitet og voldelige adfærd. Dernæst opstilles en række mål for klienten på kort og på lang sigt, således at der først arbejdes med praktisk problemløsning, herunder bolig, arbejde, økonomi og fritid, og til sidst med en plan for, hvordan klienten kan leve et liv uden kriminalitet. Længden af programmet varierer alt efter klientens behov og kan strække sig fra 10 til 30 lektioner med stor vægt på relationen mellem behandler og klient. På nuværende tidspunkt er det ikke gennemført nogen evaluering af programmet.

Den svenske nonprofit organisation KRIS – *Kriminellas revansch i samhället* – arbejder for at hjælpe kriminelle og misbrugere tilbage i samfundet med støtte fra blandt andet kriminalforsorgen. I 2009 startede de et livsstilshus i Styrso uden for Göteborg for unge i alderen 18-26 år, der er medlemmer af kriminelle grupperinger, men som ønsker støtte og hjælp til at forlade dem og til at leve et liv uden kriminalitet. Formålet med opholdet er at påvirke og motivere til forandring, bl.a. ved at lade beboerne deltage i et 12-trinsprogram svarende til Minnesota-modellen, men hvor udgangspunktet i stedet for at frigøre sig fra et alkoholmisbrug er at bryde med en kriminel livsstil. Flere af medarbejderne er tidligere medlemmer af kriminelle grupperinger.⁸

Passus er et andet statsstøttet program, der siden januar 2010 har hjulpet medlemmer af kriminelle grupperinger tilbage på ret kurs. Programmet hører under *Fryshuset*, der skriver følgende:

Vi försöker hjälpa dig där du är! Vi har inga krav på vad du ska tycka och tänka. Vårt synsätt är präglad av att skilja mellan handling och person. Vi

⁷ <http://polisen.se/Om-polisen/lan/St/Op/Polisen-i-Stockholms-lan/sarskildasatsningar/Avhopparverksamhet/>

⁸ <https://www.bra.se/bra/nytt-fran-bra/arkiv/nyheter/2009-12-07-livsstilshus-for-avhoppade-kriminella.html>

*dömer ingen för vad denne gjort tidigare. Så länge man uppriktigt vill ändra sig själv och sin situation så ställer vi upp med de resurser vi har tillgång till.*⁹

Programmet udspringer af et andet program under Fryshuset – selvhjælpsprogrammet *Exit* – for unge, der ønsker at forlade nazistiske og racistiske miljøer. Dette program har eksisteret siden 1998 har til formål at tilbyde de unge social støtte, terapeutiske samtaler, vejledning og rådgivning, f.eks. i forhold til myndighederne, indkvartering i tilfælde af trusler og chikane m.v. Når en ung henvender sig, får vedkommende et møde hurtigst muligt og en kontaktperson, som står til rådighed hele døgnet. Det grundlæggende princip i metoden er, at personer, der har erfaringer med destruktive miljøer, har et unikt udgangspunkt for at støtte andre, som ønsker at forlade sådanne miljøer. Derfor er mange af de ansatte selv afhoppere (Ungdomsstyrelsen 2010). *Passus* gennemføres efter tilsvarende principper, således at deltagerne tilbydes samtaler med coaches, der har en baggrund i organiseret kriminalitet, og med rådgivere, psykiatere m.v. Der foreligger ingen evalueringer af den kriminalpræventive effekt af programmerne, men den evaluering, der er gennemført af *Exit*, tyder på, at det er lykkedes at hjælpe personer fri af nazistiske og racistiske miljøer. En ekspertgruppe bestående af hovedsageligt eksterne forskere har vurderet, at særligt de ansattes personlige erfaringer med miljøerne har positiv betydning herfor (ibid.; (Brottsförebyggande rådet 2001).

6.2. Norge

I Norge har Politidirektoratet i samarbejde med Kommunesektorens Organisation (KS) udarbejdet en vejledning til politiet og de kommunale myndigheder om bekæmpelse af kriminelle motorcykelklubber (Politidirektoratet 2014). I vejledningen fremhæves vigtigheden af et styrket myndigheds-samarbejde, bl.a. i forhold til exit, men også at exit-indsatserne ligesom i Danmark skal knyttes til eksisterende tilbud og tiltag i kommunerne, specialisthelsetjenesten, frivillige organisationer m.v. En tværfaglig arbejdsgruppe har forinden undersøgt behovet for at iværksætte særlige exit-indsatser for medlemmer af hovedsageligt Hells Angels, Bandidos og Outlaws, men det er arbejdsgruppens vurdering, at der ikke er behov for sådanne indsatser i Norge. Det anbefales dog, at afhoppere får en mentor eller lignende, som kan støtte og motivere dem og bistå med kontakten til myndighederne, da det er en udfordring at koble afhopperne til de rette offentlige støtteinstanser (ibid.). Mentorerne kan være personer med en fortid i lignende miljøer, da man har gode erfaringer med at gøre brug af disse personer, såfremt de er tilknyttet en institution, der kan sikre kvaliteten af deres arbejde (Dønnestad 2008; Hansen 2007; Svennevig 2012).

At myndighedssamarbejdet er vigtigt fremgår også af Politidirektoratets handleplan til bekæmpelse af kriminelle motorcykelklubber i 2011-2015 og af en rapport fra Det kriminalitetsforebyggende råd om forebyggelse af lokal, organiseret kriminalitet (KRÅD 2013; Politidirektoratet 2010). Herudover er der gennemført en række lokale projekter, hvor myndighederne i fællesskab har haft succes med

⁹ <http://exit.fryshuset.se/du-som-ar-aktiv/>, se også <http://passus.fryshuset.se/>

at fjerne kriminelle og voldelige unge fra kriminelle miljøer. I 1997-1999 blev der f.eks. gennemført et exit-projekt i Oslo med det formål at udvikle strategier og tiltag til at hjælpe unge ud af racistiske og nationalistiske miljøerne (Bjørge & Carlsson 1999; Bjørge et al. 2001b). På baggrund af erfaringerne fra projektet blev der givet midler fra centralt hold til et bandeinterventionsprojekt i Oslo i 2001-2004. Projektet var rettet mod 15 kriminelle og voldelige unge i alderen 15-19 år med hovedsageligt minoritetsbaggrund og en fælles bandeidentitet (Carlsson 2005). Formålet med projektet var at opløse banden og at ændre medlemmernes negative udvikling, bl.a. ved at sørge for at de kom i vedvarende arbejde eller uddannelse. Projektet var et samarbejde mellem politiet, kommunen, kriminalforsorgen m.v., og der var tre heltidsansatte socialarbejdere tilknyttet. Af evalueringen fremgår, at et tværfagligt og tværstatsligt samarbejde er nødvendigt for at have succes med denne type af indsats, da der skal være både mandat, kundskab og ressourcer bag. Det nævnes også, at særligt den personlige relation mellem socialarbejderne og de unge vurderes at have en stor betydning for de unges udvikling (ibid.).

Tilsvarende har Kristiansand fået tilført midler til at gennemføre et projekt til bekæmpelse af kriminelle grupperinger. Dette skyldes, at der i Kristiansand var en langvarig voldelig konflikt mellem en nynazistisk gruppe og en multietnisk gruppe af unge, som havde varet siden midten af 1990'erne (se f.eks. (Bjørge et al. 2001a). I projektet blev der gjort brug af en række metoder, og der blev løbende lavet kortlægning og analyse af de unges situation. Styringen og koordineringen af projektet var derfor ressourcekrævende for både politiet og kommunen, men i evalueringen af projektet nævnes det, at det gode samarbejde mellem dem var en forudsætning for at kunne iværksætte de nødvendige tiltag over for hver enkelt ung (Carlsson & Haaland 2004). Det er vanskeligt at vurdere, hvad der har virket, og hvad der ikke har virket i projektperioden, men det lykkedes myndighederne at stoppe konflikten og kraftigt reducere antallet af medlemmer af den nynazistiske gruppe. Gruppen af etniske minoriteter blev mindre tydelig, men flere af nøglepersonerne deltog fortsat i volds- og berigelseskriminalitet i kriminelle netværk (ibid.).

Til sidst skal det nævnes, at myndighederne i Trondheim har haft succes med at fjerne en gruppe på 11 meget voldelige unge i alderen 18-23 år fra kriminelle miljøer, herunder fra en støttegruppe til Hells Angels (AKT81), ligesom de har haft succes med at reducere deres udøvelse af vold (Politidirektoratet 2014). Bekymringen vedrørende de unge kom via politiet, der startede med at kortlægge de unges situation, men indsatsen var et samarbejde mellem en række myndigheder. Som led i indsatsen fik de unge hver især tildelt en kommunal medarbejder til at koordinere og følge op på relevante tilbud og tiltag samt at hjælpe dem med at finde alternative arenaer at begå sig i.

6.3. Finland

For Finlands vedkommende er der ikke kendskab til formelle exit-indsatser, der har til formål at hjælpe rockere og bandemedlemmer til at forlade deres kriminelle miljø, men ifølge Aarne Kinnunen fra det finske justitsministerium er der interesse for at udvikle sådanne exit-indsatser.

6.4. Island

Heller ikke i Island er der formelle exit-indsatser for rockere og bandemedlemmer. Dette skyldes ifølge sociolog ved Reykjavik Politi, Snorri Örn Árnason, at der ikke eksisterer en gadebandekultur i Island, og at udfordringen med rockergrupperinger er relativt ny.

LITTERATUR

- Als Research. 2012. "Evaluering af pilotprojekt for bande-exit i kriminalforsorgen." Midtvejsevalueringensnotet. Maj 2012. København.
- Bendixen, Mons, Inger M. Endresen & Dan Olweus. 2006. "Joining and Leaving Gangs: Selection and Facilitation Effects on Self-Reported Antisocial Behaviour in Early Adolescence." *European Journal of Criminology* 3(1):85-114.
- Bjerk, David. 2009. "How Much Can We Trust Causal Interpretations of Fixed-Effects Estimators in the Context of Criminality? ." *Journal of Quantitative Criminology* 25(4):391-417.
- Bjørger, Tore & Yngve Carlsson. 1999. *Vold, rasisme og ungdomsgjenger - forebygging og bekjempelse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bjørger, Tore, Yngve Carlsson & Thomas Haaland. 2001a. *Generalisert hat - polariserte fellesskap: Om konflikter mellom ungdomsmiljøer i en norsk by*. Oslo: NIBRs PLUSS-serie.
- Bjørger, Tore, Odd Arild Halhjem & Taran Knudstad. 2001b. "EXIT – Ut av voldelige ungdomsgrupper: Kunnskap, erfaringer og metoder i lokalt tverrfaglig og tverretattlig arbeid." Oslo: Voksne for Barn.
- Brottsförebyggande rådet. 2001. "EXIT för avhoppare -en uppföljning och utvärdering av organisationen Exit åren 1998-2001." In BRÅ-rapport. Stockholm: BRÅ.
- Carlsson, Yngve. 2005. "Tett På: En evaluering av gjengintervensjonsprosjektet ”Tett På” i Oslo." Oslo: NIBR-rapport.
- Carlsson, Yngve & Thomas Haaland. 2004. "Voldelige ungdomsgrupper – intervensjon på kommunenivå: Erfaringsrapport fra Kristiansand 2001-2004." Oslo: NIBR.
- Decker, Scott H. & David C. Pyrooz. 2011. "Leaving the Gang: Logging Off and Moving On." Google Ideas.
- Dønnestad, Eva. 2008. "FRI: Metode som følger innsatte fra fengsel ut til bolig, jobb og nettverk." Stiftelsen Kirkens Bymisjon Drammen & Husbanken Region sør.
- Esbensen, Finn-Aage & David Huizinga. 1993. "Gangs, drugs, and delinquency in a survey of urban youth." *Criminology* 31(4):565-598.
- Gordon, Rachel A., Benjamin B. Lahey, Eriko Kawai, Rolf Loeber, Magda Stouthamer-Loeber & David P. Farrington. 2004. "Antisocial behavior and youth gang membership: selection and socialization." *Criminology* 42(1):55-88.
- Göteborg Stad. 2010. "Projekt – avhopp från kriminell livsstil." Göteborg: Kunskapscentrum mot organiserad brottslighet.
- Hansen, Inger Lise Skog. 2007. "Møte med en likemann. Evaluering av WayBack – stiftelsen livet etter soning. ." Oslo: Fafo.
- Jalakas, Anne. 2012. "Unikt program hjälper gängmedlemmar att starta om: Metod för män som vill lämna organiserad brottslighet." *Rundtikrim, Kriminalvårdens personaltidning* 2.
- Justitsministeriet. 2011. "En Vej Ud: Rammemodel for exit-programmer til bande- og rockermødlemmer der ønsker at bryde ud af miljøet ". København: Justitsministeriet.

- Klement, Christian, Britta Kyvsgaard & Anne-Julie Boesen Pedersen. 2010. "Rockere, bander og risikofaktorer." København: Justitsministeriets Forskningskontor & Rigspolitiet.
- Klement, Christian & Maria Libak Pedersen. 2013. "Rockere og bandemedlemmers kriminelle karrierer og netværk i ungdommen." København: Justitsministeriets Forskningskontor.
- Kriminalvården. 2013. "Entré." Norrköping: Utvecklingsenheten CSB.
- Krohn, Marvin D. & Terence P. Thornberry. 2008. "Longitudinal Perspectives on Adolescent Street Gangs." In *The Long View of Crime: A Synthesis of Longitudinal Research* ed. Akiva M. Liberman. New York: Springer.
- KRÅD. 2013. "Forebygging av lokal, organiseret kriminalitet." Oslo.
- Leinfelt, Fredrik & Amir Rostami. 2012. *The Stockholm Gang Model PANTHER: Stockholm Gang Intervention & Prevention Project 2009-2012*. Stockholm: Polismyndigheten i Stockholms län.
- Melde, Chris & Finn-Aage Esbensen. 2012. "Gangs and Violence: Disentangling the impact of gang membership on the level and nature of offending ": *Journal of Quantitative Criminology*.
- Pedersen, Maria Libak & Jonas Markus Lindstad. 2011. "Første led i fødekæden? En undersøgelse af børn og unge i kriminelle grupper." København: Justitsministeriets Forskningskontor.
- Polismyndigheten i Stockholms Län. 2013. "Avhoppare från kriminella gäng ". Stockholm: Länskriminalpolisen Avhopparverksamheten.
- Politidirektoratet. 2010. "Politiets bekjempelse av kriminelle MC-gjenger i perioden 2011 til 2015." Oslo.
- Politidirektoratet. 2014. "Forebygge og bekjempe kriminalitet fra énprosentmiljøet og kriminelle MC-klubber: Håndbok for politi og kommunale myndigheter." Oslo.
- Pyrooz, David C., Scott H. Decker & Vincent J. Webb. 2010. "The Ties That Bind: Desistance From Gangs." In *Crime & Delinquency*. Arizona SAGE Publications, online version
- Statens Offentliga Utredningar. 2010. "Kriminella grupperingar: Motverka rekrytering och underlätta avhopp. Betänkande av Utredningen mot kriminella grupperingar." Stockholm.
- Svennevig, Gitte. 2012. *Way Back. Det er aldri for tidlig å angre*. Oslo: Z-forlag.
- Sweeten, Gary, David C. Pyrooz & Alex R. Piquero. 2012. "Disengaging From Gangs and Desistance From Crime." *Justice Quarterly*.
- Ungdomsstyrelsen. 2010. "Utvärdering av EXIT - Fryshusets avhopparverksamhet: Delrapport kring insatser för ungasom vill lämnagrupper som använder våld och hot för att nå politiska mål." Stockholm: Ungdomsstyrelsen.